

Виходячи з того, що частина старозавітних пророцтв уже виповнилася, есхатологічні пророцтва також повинні здійснитися, однак варіантів їхнього здійснення може бути багато.

Ольга ДОБРОДУМ (Одеса)

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ РЕЛІГІЇ В США

Релігійне життя сучасності у постмодерновому глобальному суспільстві вочевидь зазнає модифікацію в результаті впливу інформаційних технологій. Дослідження онлайнного виміру релігії доцільне із врахуванням того, що саме він є порівняно новий тип існування релігії. Для оффлайнних релігій кіберпростір постає за засіб існування релігії, в той час як для онлайнних релігій – за спосіб її існування (*modus vivendi*). І якщо оффлайнова релігійність знаменує собою розширення можливостей та кількісне відтворення релігійного досвіду, для онлайнних релігій Інтернет забезпечує нову якість та новий рівень релігійних відносин, актуалізований саме завдяки Всесвітній Мережі. Онлайнна релігійність кореспондує з сучасними явищами гуманітарної сфери, такими, як постмодернізм, сюрреалізм, плюралізм.

Перш за все, треба відзначити актуальність розгляду історичного феномену віртуалізації сучасного життя: ще в 2006 р. кількість користувачів у світі сягнула понад один мільярд осіб, та значну кібернетизованість американського простору: на листопад 2007 р. у США користувачами Інтернету були понад 79% жителів. На початку 2008 р. США поступилися лідерством за кількістю користувачів в кіберпросторі Китаю.

Дослідники прогнозують, що протягом найближчого десятиліття близько 50 мільйонів осіб зможуть перейти у "кібервіру", тобто отримуватимуть релігійні знання й наставляння виключно за допомогою Інтернету. Дві третини американців можуть стати регулярними відвідувачами "мережних богослужінь": за даними компанії Barna Research Online, більше 100 тисяч протестантських церков уже проповідують через Інтернет. На думку М.Бабаєва, відкритий доступ до релігійної інформації сприяє розвитку релігій, в основі яких лежить не догма, а особистісне ставлення до божественного. Вчений вважає, що визнання такої розмаїтості нормою може призвести до ослаблення й повного знищення релігійного почуття, до виродження релігії в симуляцію й гру (як приклад наводиться кібологія й церква евтаназії). Згідно з М.Бабаєвим, природа Мережі сприяє більше синтетичним, а не фундаменталістським релігійним рухам, містицизму, а не церковності [Религія в кіберпросторі // [http:// www. russ. ru/journal/netcult/ 98-04-01 /babaev. html](http://www.russ.ru/journal/netcult/98-04-01/babaev.htm)].

Конвергентні процеси нашого часу та віртуалізацію як один з таких процесів розглянув співавтор колективної монографії «Християнство доби постмодерну» К., 2005) Е.І.Мартинюк. Він позначив терміном «віртуалізація» конвергентний процес зростання ролі кібернетичних ЗМІ в сучасному релігійному житті. Характеристику віртуальних релігій і відображення релігійного життя в Інтернеті було здійснене також автором статті в своїх попередніх публікаціях.

У даній статті ставиться за мету охарактеризувати комп'ютерну мережу і як спосіб централізації релігійного й церковного життя, і як можливість для автономізації носіїв релігії на всіх рівнях. Як спосіб досягнення поставленої в даній статті мети ми зробимо дослідження віртуалізації релігії в США на матеріалах Рунету (російськомовного сегменту Інтернету).

Про сучасний зміст і значення інформаційних технологій у досліджуваному нами аспекті можна говорити, залучаючи значний емпіричний матеріал. Висловлюються припущення про те, що Інтернет містить у собі загрозу кібернетичного апокаліпсису й

цифрового Перл-Харбору; концептуалізуються ідеї щодо повної санації веб-простору заради вирішення проблем у царині мобільності й безпеки. США, Китай і Японія вже розпочали проектування комунікаційної мережі нового покоління. 21 жовтня 2002 р. хакери атакували 13 "базових" Інтернет-серверів. Якби атака здійснилася успішно, то це призвело б до загибелі Всесвітньої павутини.

Інтернет постає релігійним середовищем для жителів США. У листопаді 2007 р. 10% жителів США заявили, що Інтернет наближає їх до Бога і лише 6% переконані, що через існування Всесвітньої мережі Всевишній віддаляється від них.

Заступником католиків в Інтернеті є Ісидор Севільський, що жив в VI-VII ст. в Іспанії й став відомим завдяки складеній ним 20-томній "Етимології". У мережі з'явився віртуальний орден святого Ісидора Севільського, а також "Молитва перед виходом в Інтернет": "О, Всемогутній і вічний Боже, що створив нас за Своєю подобою й наказав нам шукати всього, що є благого, щирого й прекрасного щонайпаче в божественному образі Твого Єдинородного Сина, Господа нашого, Ісуса Христа, дозвожь нам молити Тебе через заступництво Святого Ісидора, єпископа й доктора, щоб у наших мандрівках Інтернетом ми спрямовували б наші руки й очі лише на те, що до вподоби Тобі й проявляли б доброзичливість і терпіння до всіх душ, які зустрінемо в ім'я Господа нашого Ісуса Христа, амінь!" . У грудні 1995 р. було задіяно офіційний сайт Ватикану. Папа Римський Іван Павло II завдячив Богові за те, що Він дарував людству ЗМІ, включаючи Інтернет, і закликав церкву "без страху користуватися" досягненнями інформаційних технологій "для поширення на Землі Слова Божого" . В 1998 р. понтифік також запровадив всесвітній День Інтернету – 30 вересня (Папа Римський поблагодарил Бога за Інтернет ([http:// www.webplanet.ru /news/ lenta /2005/ 2 /22 papa.html](http://www.webplanet.ru/news/lenta/2005/2/22/papa.html))).

США розширюють функціональність релігійних онлайн-сервісів. Загальним явищем релігійного життя РКЦ стають програми запалювання віртуальних свічок і лампад перед віртуальними іконами; програми електронної Біблії. Проводяться Інтернет-мости, трансляції богослужінь і прямі онлайн-трансляції за участю релігійних діячів, Інтернет-конкурси, фотофоруми. Незважаючи на те, що частина християнських церков негативно ставиться до сповіді онлайн, в англomовному сегменті Інтернету є декілька сайтів сповіді, серед яких: absolution-online.com, postsecret.blogspot.com, mysecret.tv. Відпущення гріхів, зазвичай, не пропонується, тобто визнання на сайті - лише перший крок до покаяння.

2003 р. викладачка методистської недільної школи зі штату Алабама Рита Стрікленд створила сайт www.reata.org, відвідувачі якого можуть побачити "інтерв'ю з Богом" 12 мовами. Її сторінка в Інтернеті з розміщеним "інтерв'ю" має колосальну популярність у користувачів Всесвітньої мережі - її вже відвідали мільйони осіб.

2006 р. на сайті Rentapriest.com уможливилось замовлення "неофіційного" католицького священика на весілля або інший захід у випадку, якщо є проблеми з офіційною церквою (у розлучених, вагітних до весілля або геїв) або нема священика поблизу. На сайті створений спеціальний розділ "God's Yellow Pages", що містить у своїй базі дані про 2500 католицьких священиків. З точки зору католицької церкви, незаконними є й дії самих священиків, адже багато хто з них не дотримується католицької обітничі безшлюбності, тому були відлучені від церкви.

23 листопада 2007 відкрився сайт мормонів GeneTree, що пропонує кожному побудувати генеалогічне древо своєї родини, простеживши зв'язок аж до Мітохондріальної Єви.

Кількість церков США, що приймають пожертвування через Інтернет, безупинно зростає. У ряді приходів на вході встановлюються банкомати - представники єпархій відзначають, що це пов'язано із проникненням інформаційних технологій у повсякденне життя, адже значна частина парафіян у США не користується готівкою.

Ресурс MyChurch пропонує організувати власну церкву в Інтернеті або розширити своє коло спілкування завдяки іншим не байдужим до Бога людям. Тут можна обмінюватися фото, вести блог (мережний онлайн-щоденник), проповідувати,

організувати власні співтовариства (церкви), проводити спільні релігійні заходи й за допомогою цього заводити нових друзів.

Мільйон осіб залишили послання для Івана Павла II в книзі співчуттів, що відкрита в кіберпросторі. Він був першим понтифіком епохи Інтернету й розсилав мільйони SMS. Так, католицькі розсилання "Думки дня" містили короткі цитати проповідей Івана Павла II. Підписатися на розсилання міг кожний, зокрема, у США потрібно було відправити повідомлення "PAPA ON" на спеціальний номер.

Характерною рисою релігійного життя онлайн є релігійний блогінг. Блогінг – порівняно новий канал комунікації, що з'явився на початку 2000-х років у США – повідомлення на Інтернет-форумах й співтовариствах, в онлайн-щоденниках, коментарях до статей і матеріалів, особистих сторінках й сайтах, що мають високий рейтинг відвідуваності. Щоправда, в 2006 р. Американська Реформістська церква Господа засудила ведення блогів, заявивши, що воно стало загальноприйнятою порочною практикою, як любовні відносини серед підлітків, дитячий алкоголізм і загальне падіння моралі.

Християнський каталог блогів blogs4God.com нараховує тисячі ресурсів, серед віруючих в Інтернеті стрімко поширюється нова мода - сприймати блог як інструмент для прямого спілкування з Богом. Ідеологом нового руху є американський проповідник Тім Боднар. Його сайт "Електронна церква" відвідують щомісяця тисячі осіб.

2006 р. Ісус Христос нібито "відкрив" свій блог на сайті MySpace, рекламуючи пристрасть до борід, екстремального воднолижного спорту й "Життя Брайєна". Там зображення лику Ісуса з піни на пивному кухлі супроводжується питанням: "Де ви Його знайдете?". Цей блог - частина рекламної різдвяної кампанії благодійних організацій, що поєднують у своїх рядах непитуших з "Армії порятунку", методистів і членів Англійської церкви у намаганні залучити до бесіди про Бога молодих людей.

8 серпня 2007 р. було запущено релігійну версію YouTube. На GodTube розташувалася найрізноманітніший релігійний контент: передачі телепроповідників, освітні програми, християнська музика, комедії й ролики користувачів, комедійні відеосюжети, відеозаписи богословських дебатів. Планувалося також запустити сервіс Godcaster, за допомогою якого будь-яка церква безкоштовно транслюватиме свої служби. Існує декілька сайтів із подібною тематикою для мусульман - HalalTube.com і IslamicTube.net. На сайті IslamNews відкрився розділ "Відео", з якого можна "запозичити" відеоролики на ісламські теми.

У листопаді 2007 р. Католицька християнська кіноакадемія випустила чотирьоххвилинне відео "Mistakenidentity" - фільм, що розповідає про християнство та розміщений на Youtube і Google Video. Причому ключовими словами, за якими його можна виявити на цих сайтах, є: girlfriend, porn, xxx, Paris Hilton і декілька ще більш скандальних. Таким неординарним способом засновник кіноакадемії Роберт Брейтон вирішив звернути на відеоролик увагу молоді, яка, за його власним спостереженням, найчастіше цікавиться саме "xxx" (порнографією), а не релігією.

Релігійний спам (спам – несанкціоноване розсилання електронною поштою кореспонденції рекламного характеру) стає все більш розповсюдженим явищем у мережі Інтернет, сягаючи зазвичай 80-90% вмісту електронної скриньки. У 2007 році перше й друге місце за кількістю розісланого спаму належали США й Росії, третє місце посіла Польща. За даними на грудень 2004 р. власне релігійний спам становив менш як один відсоток спаму й поширювався головним чином в англійськомовному оточенні. Але вже у квітні 2005 р. релігійний спам склав 10% усього спаму. Такий інтерес до релігії експерти пояснюють смертю Папи Римського Івана Павла II - спамери негайно цим скористалися. У спамових листах містилися пропозиції безкоштовних аудіокниг з біографією Івана Павла II або ж пропозиція жертвувати гроші на будівництво храму на згадку про нього.

Ілюстрацією релігійного спаму можуть стати слова в заголовку листа - "Просто віруй" - і лаконічний вислів в самому листі: "Вічність - це дійсно дуже довго. Якщо Ви або Ваші близькі ще не прийшли до Бога, зробіть це сьогодні". І молитва: "Боже, позбав мене

від всіх гріховних звичок. Звільни мене". У святкові дні кількість таких листів зростає. Ймовірно, незабаром слід очікувати хвилю релігійного спаму і на мобільні телефони.

Релігійні віруси. Станом на лютий 2008 р. США посіли третє місце з розповсюдження комп'ютерних вірусів, поступившись Росії та Китаю: на долю РФ припадає 27,89% шкідливих програм у світі, Китаю - 26,52%, США - 9,98%. Що ж стосується власне релігійних вірусів, то для їхнього поширення актуальною виявилася знову ж таки тематика смерті Папи Римського. У червні 2005 р. у мережі Інтернет з'явився вірус, що використовував для зараження комп'ютерів повідомлення про нові деталі, пов'язані зі смертю Івана Павла II.

2006 р. через електронну пошту поширювався хробак W32/Nuxem-E, що пропонував подивитися ілюстрації з Кама-сутри. Тільки-но користувач відкривав вкладений файл, хробак інфікував комп'ютер.

У листопаді 2007 р. фахівці з безпеки попереджали користувачів про те, що серед листів, присвячених темі Хеллоуїна, можуть виявитися шкідливі. В одному з масових спамерських розсилок читачам пропонували встановити собі на робочий стіл "танцюючого кістяка". Проте, замість кістяка їм надсилали трояна Storm.

2007 р. титулу "найрелігійніший вірус" удостоївся хробак USBToy.A, оскільки при кожному завантаженні системи він демонстрував (майже) цитату з Біблії: "Спочатку створив Бог небо й землю. Земля ж була порожня й хаотична, і тьма над безоднею, і дух Божий витав над водою. І сказав Бог: хай буде світло. І стало світло. Історію потрібно пам'ятати!".

2007 р. з'явилася шкідлива програма Nairy, що експлуатує інтерес до книги "Гаррі Поттер і фатальні моці" Джоан Роулінг. Nairy пропонувала відкрити файл у форматі Word, який (файл) нібито містить копію майбутньої книги, однак користувач замість очікуваної книги бачив єдиний напис про те, що Гаррі Поттер помер.

Політично активний хробак Injustice (несправедливість) агітував хазяїв заражених комп'ютерів за палестинців. "Не турбуйтеся, - мовилося в повідомленні. - Це - нешкідливий вірус. Він нічого не заподіє вашій системі. Він для того, щоб уможливити палестинському народові життя в мирі". Хробак розсилав самого себе за 50 адресами, які містилися в адресній книзі жертви, і 25 адресами, що належать урядовим організаціям Ізраїлю.

У 2008 р., напередодні Дня святого Валентина, експерти зафіксували масштабне спам-розсилання електронних листів з поздоровленням із Днем святого Валентина, що містять хробаки Nuwar.OL і Valentin.E. Листи публікували текст, що пропонує перейти на сайт і подивитися вітальну "валентинку". Однак при переході гіперпосиланням завантажувався шкідливий файл Packed.Win32.Tibs.ic.

"Мир між Америкою й Ісламом" - під таким гаслом поширювався вірус "W32.Vote". Електронний лист містив додаток, що призивав проголосувати за або проти актів розплати.

Зустрічаються також повідомлення про міфічний "вірус №666", що буцімто має здатність шкідливо впливати на психофізичний стан. Цей "убивця" нібито видає на екран особливу колірну комбінацію, що занурює людину у своєрідний гіпнотичний транс і викликає в нього таке підсвідоме сприйняття, яке різко змінює функціонування серцево-судинної системи аж до блокування судин головного мозку. У глобальному сенсі нова зброя начебто уможливить створення цивілізації програмованих зомбі, які навіть не усвідомлюватимуть, що позбавлені самостійного мислення.

Комп'ютерні ігри з релігійним сюжетом. В 2003 р. священник американської церкви Church of God in Christ Р.Беглей, що заснував кілька років тому власну фірму відеоігор, здійснив розробку пригодницької комп'ютерної гри "Catechumen". Її учасник виконує роль християнина, що повинен виручити своїх друзів з катакомб римського полону, здолавши демонів, левів й легіонерів силою біблійного слова.

2006 р. гра "Left Behind: Eternal Forces" викликала релігійні суперечки в онлайн-овому співтоваристві. Зав'язка сюжету гри йде на початку Апокаліпсису - Бог

забирає на Небеса всіх віруючих, залишаючи беззахисних проти Антихриста атеїстів і грішників на землі. Гравцеві пропонується набрати й повернути до віри армію послідовників, які вступають у фізичний і духовний бій із силами пекла. По ходу гри з'ясується, що Антихрист є генеральним секретарем ООН і водночас найсексуальнішим чоловіком на планеті. Серед ворогів у грі присутні музиканти, "гопники", "небезпечні активісти" і "ватажки сект" - їх гравцеві пропонується вбивати.

З 2006 р. "Wizards World" є однією з найпопулярніших ігор. Користувачі одержують можливість перевтілитися у світлих чарівників, які вдень і вночі протистоять силам зла. Їм доводиться будувати міста, розучувати заклинання, збирати ігрові артефакти, воювати й брати участь у турнірах.

У червні 2007 р. представники Англіканської церкви зажадали вилучити з продажу комп'ютерну гру "Resistance: Fall of Man" через надто криваві сцени, що рогортаються в церковному інтер'єрі. При перестрілці в інтер'єрах, подібних на інтер'єр Манчестерського собору, учасники гри мають винищити сотні ворогів.

Релігійні кібер-війни. У березні 2002 р. відбувся віртуальний візит Івана Павла II до росіян. Папа Римський звернувся до віруючих російською, закликав їх бути ближче один до одного, вірувати й служити Священному писанню. Транслювати звернення Івана Павла II, незважаючи на його прохання, відмовилися всі російські телекомпанії. Голова РПЦ Алексій II зазначив, що розглядає телеміст, установлений між Ватиканом і католицьким собором Непорочного зачаття в Москві, як вторгнення на Русь.

В 2002 р. на американському сайті TruePath було опубліковано статтю доктора Річарда Палі, у якій він наводить приклади щодо того, як телекомпанії та виробники комп'ютерів насаджують у розумах громадян США теорію еволюціонізму й дарвінізму, протиставлювану християнству. Окрім того, на нападки професора богослов'я наразилася компанія Apple і її продукція, оскільки, на думку Палі, засновники компанії Apple - представники темних сил, а комп'ютери Macintosh - їхнє знаряддя для поширення антихристиянських ідей у масах.

2002 р. в американських супротивників абортів виникли проблеми з Інтернетом. Інтернет-провайдери США відмовили Нейлу Хорслі в хостінгу його сайту Abortioncams.com, через що активістові довелося звертатися до провайдерів Австралії й Південної Африки. Релігійний скандал спалахнув в 1990-х рр., коли Хорслі виклав у Мережу "Нюрнберзькі файли" - список лікарів, власників клінік, членів їхніх родин, суддів, відомих політичних і суспільних діячів, що любіють аборти. Були в "файлах" і жінки, що зробили аборт. У файлах Хорслі були представлені фотографії з біографічними даними "убивць", яких він прирівнював до нацистів, їхні адреси, телефони, відеозаписи.

Багатий досвід ведення релігійних кібер-війн має Церква сайєнтології. На початку 1990-х рр. Церква сайєнтології вела віртуальні бої з ньюс-конференцією alt.religion.scientology. В 2001 р. юристи сайєнтологів спромоглися змусити адміністрацію Slashdot.org вилучити коментар, який не сподобався сайєнтологам. В 2005 році вони намагалися відібрати домен у власників сайту ScienTOMogy.info, що висміював Тома Круза – священика Церкви сайєнтології. YouTube і Gawker також піддавалися атакам сайєнтологів. Протягом тривалого часу Церква сайєнтології намагалася припинити роботу сайту Хепу.net (відомий антисайєнтологічний ресурс). У січні 2008 р. група хакерів-анонімів оголосила війну Церкві сайєнтології і її прихильникам. Приводом для цього послужив відеоролик на YouTube, у якому Том Круз говорив про сайєнтологію. Уперше в історії Інтернету онлайн-війна, оголошена групою хакерів сайєнтологам, вийшла в оффлайн і трансформувалася в масову акцію протесту. 10 лютого 2008 р. у декількох містах США, Канади, Великобританії й Австралії пройшли акції протесту проти діяльності Церкви сайєнтології, організовані групою "Інтернет-активістів"-анонімів, що розпочала кампанію "інформаційного залякування" людьми в масках і плакатами в руках, що скандували біля представництв Сайєнтологічної церкви: "Ні - культу сайєнтологів!" і "Сайєнтологи обдурюють!"

Релігійні кібер-конфлікти на ґрунті ісламізму. У 2001 р. компанія Yahoo! заборонила використання буквосполучення allah як ім'я користувача або його складової. Yahoo! звинувачували в упередженій політиці: заборонивши слово "Аллах", компанія залишила "Ісус" і "Бог".

У серпні 2007 р. хакери зламали офіційний сайт ООН, сторінки Генерального секретаря ООН Гі Муна й помістили на них повідомлення зі звинуваченнями США й Ізраїлю в убивстві дітей. Через декілька годин після того, як ООН прийняла резолюцію з питання направлення миротворців до Лівану, офіційні сайти ООН і Sony Philippines були атаковані групою турецьких хакерів Eo7 на знак протесту проти ситуації на Близькому Сході.

У лютому 2008 у Wikipedia в Інтернеті було розташовано петицію, підписану 90 тисячами мусульман з різних країн, після того як адміністратори ресурсу категорично відмовилися вилучити зі статейних матеріалів середньовічні ілюстрації, що зображують пророка Мухаммеда, незважаючи на те, що всі три зображення пророка були виконані в арабських країнах і не супротивниками ісламу.

Зібраний автором матеріал дозволив охарактеризувати ресурси релігійного Рунету за такими рубриками: функціональність релігійних онлайн-сервісів, релігійний блогінг, релігійний спам, релігійні віруси, комп'ютерні ігри з релігійним сюжетом, релігійні кібер-війни, релігійні кібер-конфлікти на ґрунті ісламізму. В даній статті комп'ютерна мережа постала і як спосіб централізації релігійного й церковного життя, і як можливість для автономізації носіїв релігії на всіх рівнях. Централізація релігійного й церковного життя здійснюється шляхом онлайн-масовізації й концентрації учасників у процесі участі в релігійних кібер-війнах, релігійного блогінгу, розсилання релігійного спаму та вірусів. Актори релігійного кібер-процесу (кібер-богослови, релігійні хакери, релігійні блогери, релігійні спамери, окремі віруючі-користувачі) здійснюють процес автономізації носіїв релігії.

Проведене дослідження сприяє усвідомленню деяких аспектів кібер-складових релігійного життя, релігійних конфліктів і релігійних війн у США на матеріалах Рунету. Реалії сучасного релігійного життя вже практично нерозривно пов'язані з використанням комунікаційних технологій, оскільки релігійна соціалізація й релігійне самовираження в наш час значною мірою здійснюються завдяки Інтернету, а інформаційні технології, у свою чергу, у всезростаючому ступені торкаються практично всіх аспектів життєдіяльності релігійних співтовариств. Розвиток інформаційних технологій допоміг активізації релігійного життя: появи релігійного Інтернету, релігійного відеохостінгу GodTube, кібер-церковного життя, відкриттю Інтернет-церков, віртуального місіонерства. Конфліктогенними зонами здійснення релігійного життя в Інтернеті постають сайти, що пропагують ідеї педофілії, порнографії, суїциду, релігійної ксенофобії, а також подекуди релігійний блогінг, релігійний спам, релігійне хакерство.

Таким чином, релігійне життя сучасності все більш упевнено здійснюється в онлайні. Дане дослідження не вичерпує вивчення історичних аспектів віртуалізації релігії в США, будучи першим наближенням до систематизації феномену релігійного кібер-життя в цій країні.